

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен

„доктор“

по научна специалност „Международно частно право“

тема на дисертационния труд:

**„Признаване и допускане на изпълнение на чуждестранни съдебни
решения по граждански и търговски дела“**

Дисертант:

МИХАИЛ ЖИВКОВ СТАНКОВ

Научен ръководител:

проф. д-р Николай Натов

СОФИЯ

2018

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.

1. Актуалност на темата.
2. Разработеност на темата.
3. Предмет, обект и задачи на изследването.
4. Методология на изследването.
5. Научен принос на дисертацията.
6. Практическо значение на разработката.
7. Обем и структура на дисертацията.

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.

Предговор

Увод

Раздел първи. ГЛАВА ПЪРВА.

1. Понятие за признаване и изпълнение
2. Източници на правна уредба
3. Принципи при тълкуване и прилагане на уредбата за признаване и изпълнение на чуждестранни съдебни решения
4. Основни понятия
  - 4.1. Съдебно решение
  - 4.2. Съдебното решение според Регламент 1215/2012
  - 4.3. Заинтересовани страни
  - 4.4. Удостоверение за изпълняемост по чл. 53
5. Теории за същността на признаването
6. Историческо развитие на уредбата в ЕС

Раздел втори. ГЛАВА ВТОРА.

1. Признаване на чуждестранни съдебни актове по реда на Регламент 1215/2012

- 1.1. Принцип на автоматичното признаване
- 1.2. Приложимо право към последиците от съдебното решение
- 1.3. Процедура по признаване – чл. 37 и чл. 38 от Регламента
2. Изпълнение
  - 2.1. Екзекватура. Отмяна на екзекватурата
    - а/ Екзекватура
    - б/ Отмяна на екзекватурата
    - в/ Процедура по Регламент 1215/2012
  - 2.2. Производство пред националния съд
  - 2.3. Пряко изпълнение по ГПК

Раздел трети. ГЛАВА ТРЕТА. ОТКАЗ ОТ ПРИЗНАВАНЕ И ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЧУЖДЕСТРАННИ СЪДЕБНИ РЕШЕНИЯ.

1. Основания за отказ от признаване – чл. 45
  - 1.1. Основни белези на основанията по чл. 45 и механизъм на действие
  - 1.2. Основание за отказ поради противоречие с обществения ред – чл. 45(1) „а“
    - а/ материалноправен аспект на чл. 45(1) „а“
    - б/ процесуалноправен аспект на чл. 45(1) „а“
  - 1.3. Нарушение на правото на защита – чл. 45(1) „б“
  - 1.4. Противоречиви съдебни решения – чл. 45(1) „в“ и „г“
    - а/ особености на чл. 45(1) „в“
    - б/ особености по чл. 45(1) „г“
  - 1.5. Основания за отказ от признаване/изпълнение, свързани с правилата за компетентност
2. Процесуални възможности за разглеждане на основанията по чл. 45
  - 2.1. Нарочно производство по признаване – чл. 36(2)
    - а/ Ред за разглеждане по Регламент 1215/2012

б/ Процедура по ГПК

2.2. Отказ от признаване чрез нарочно производство – чл. 45(4)

2.3. Инцидентно признаване – чл. 36(3)

а/ Инцидентно признаване по реда на ГПК

2.4. Частично признаване

2.5. Отказ от изпълнение на чуждестранно съдебно решение – чл. 45
и сл.

Раздел четвърти. ГЛАВА ЧЕТВЪРТА. СПЕЦИАЛИЗИРАНИ
АКТОВЕ ЗА ПРИЗНАВАНЕ И ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЧУЖДЕСТРАННИ
СЪДЕБНИ РЕШЕНИЯ

Заклучение

Списък на използвани източници

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.

1. Актуалност на темата.

Както е застъпено в правната теория, влезлите в сила съдебни решения, а в определени законоустановени хипотези и невлезлите такива, представляват изпълнителни основания. Доколкото тези съдебни решения биват изпълнявани на територията на държавата на постановилия ги съд, то производството е детайлно уредено в националните процесуални закони и не е налице необходимост от допълнително изследване на правната проблематика в тази област.

Не такова е положението обаче в случаите, в които съдебните решения следва да бъдат изпълнявани в държава, различна от тази на постановилия ги съд. Наличието на международен елемент в тези хипотези е наложило създаването на специален институт в областта на международното частно право, а именно признаването и допускането на изпълнение на чуждестранни съдебни решения. Правната уредба в тази област претърпя редица съществени изменения в международноправен аспект. Като се вземат предвид и зачестилите търговско- и гражданскоправни отношения между правни субекти с обичайно местопребиваване, националност или седалище на управление в различни държави на територията на Европейския съюз, може да се направи извод за изключителната актуалност на правния проблем и необходимостта от задълбоченото му научно изследване.

2. Разработеност на темата.

При подготовката ми за конкурса за редовна докторантура по Международно частно право, както и при събирането на литература за изпита от докторантския минимум по специалността установих, че в основната си част проблематиката относно признаването и допускането на

изпълнение на чуждестранни съдебни решения е частично разработена в теорията на международното частно право у нас. Липсва цялостно и самостоятелно изследване на тази тема, още повече по отношение на измененията, въведени с Регламент 1215/2012 г.

В досегашната ми адвокатска практика по граждански и търговски дела с международен елемент сравнително често се изправях пред въпроси предимно от процесуално естество, които бяха свързани със или произтичаха от признаването и допускането на изпълнение на чуждестранни съдебни решения у нас.

Търсенето на тяхното решение в научен и в научно-практически план ме мотивираха да пристъпя към разработка на настоящата дисертация, посветена на признаването и допускането на изпълнение у нас на съдебни решения, постановени в Европейския съюз.

3. Предмет, обект, задача на изследването.

Предмет на изследването е тенденцията към премахване на екзекватурата като производство, което е насочено към придаване на изпълнителна сила на чуждестранно съдебно решение в държавата по изпълнение и начинът, по който тази тенденция намира отражение в нормативните актове на Европейския съюз.

Обект на научно изследване в дисертацията са правната уредба и процесуални действия по признаване и допускане на изпълнение на съдебни решения от други държави в Европейския съюз по граждански и търговски дела. Обектът тук е изследван от гледната точка на българската наука за международно частно право. В предметния обхват на дисертацията попадат Регламенти 805/2004, 861/2007, 1896/2006 и 1215/2012.

Предназначението на дисертацията е да изследва съвременната правна уредба в ЕС на признаването и допускането на изпълнение на

чуждестранни съдебни решения по граждански и търговски дела и да се съпостави, където е необходимо с вътрешната такава в Република България. В хода на това изследване следва да се обобщят резултатите от научното обосноваване и доказване на тезата и да се изведат научно аргументирани становища, предложения и препоръки с оглед развитието на науката за МЧП и правната практика в тази област. За нуждите на доказване и научно аргументиране на тезата е необходимо да се изпълнят и следните допълнителни задачи:

а) Изучаване на теоретични научни съчинения по темата на дисертацията;

б) Систематичен анализ на вътрешните и европейските правни източници;

в) Проучване на българска и чуждестранна съдебна практика по признаване и допускане на изпълнение на съдебни решения от чужди съдилища по граждански и търговски дела.

г) Теоретични обобщения въз основа на изследователската информация.

д) Разработка на правни съвети за подпомагане на практикуващи юристи в областта на темата на дисертацията.

4. Методология на изследването.

При извършване на дисертационното изследване са прилагани две групи **научно-изследователски методи** за:

4.1. събиране на емпирична информация, към който се отнасят следните методи:

а) проучване на актове и документи;

б) изучаване на научна литература;

с) интервю с адвокати, процесуални представители и съдии.

4.2. обработка на събраните данни, към който се отнасят следните методи:

- a) анализ;
- b) синтез;
- c) сравнение;
- d) аналогия;
- e) индукция;
- f) дедукция.

В настоящата дисертация е застъпен основно проблемният подход към изследваната материя с цел да се предложат разрешения на конкретни, частни и общи въпроси на международното частно право в областта на признаването и допускането на изпълнение на съдебни решения от чуждестранни съдилищата на други държави членки на ЕС по граждански или търговски дела.

5. Научен принос на дисертацията.

Научният принос на проведеното изследване се съдържа основно в следното:

5.1. С направения анализ в изследването е постигната по-голяма яснота и задълбочено изследване на въпросите относно същността на екзекватурата и тенденцията за нейното отпадане, което е предвидено и в Стокхолмската програма Европейския съвет. Приносът на дисертацията в тази връзка е налице най-вече по отношение на изводите, че премахването на екзекватурата не означава непременно, че условията за признаването и допускането на изпълнението на чуждестранните съдебни решения следва също така да бъдат премахнати. В дисертацията е обобщено, че не са налице юридически аргументи за премахването на тези условия, а също така е застъпено становището, че не е налице и необходимост от отпадане на всички юридически белези на екзекватурата. Основанията за отказ от

признаване/изпълнение на съдебни решения са се запазили в пълния си обем и разкриват възможност за защита в замолената държава при наличие на определени предпоставки за това. Така Регламент № 1215/2012 всъщност запазва редица условия, на които следва да отговарят съдебните решения, чието признаване или изпълнение се търси. По своята правна същност това означава запазване на контрола върху признаването и изпълнението на чуждестранно съдебно решение. Направен е категоричният извод, че отмяната на екзекватурата не означава, че едно съдебно решение винаги ще се изпълнява в замолената държава членка, защото Регламент № 1215/2012 запазва механизма за контрол.

5.2. Чрез научното изследване на дисертационния труд са изяснени в изчерпателно и в цялост основанията за отказ от признаване, респ. изпълнение на чуждестранни съдебни решения, предвидени в Регламент № 1215/2012. Това е иманентна характеристика на Регламент № 1215/2012 и разлика с досегашния режим, специално относно изпълнението, където издаването на удостоверение за изпълняемост е предхождано от проверки на националния съд. При новия режим проверка за наличие на такива основания не е задължителна освен ако не бъде инициирана от заинтересована страна, което детайлно е изяснено в дисертацията.

5.3. Изразени са аргументирани становища по всеки един от правните проблеми, застъпени в дисертационния труд. В дисертацията е застъпено становището, че с Регламент 1215/2012 производството по екзекватура формално отпада, но чрез подробен анализ е обобщено, че определени процесуални стъпки относно изпълнителната сила на решенията, постановени в други държави членки, запазват своето действие. Поради тази причина е изразено мнение, че Регламент 1215/2012 и въведените с него изменения в производството по изпълнение на едно решение, постановени в държава членка, различна от тази по произход, са междинен етап в процеса на пълното премахване на екзекватурата. Макар

да се прокламира отпадането на екзекватурата или въвеждането на т.нар. „автоматично признаване и изпълнение“, това не означава, че чуждестранните съдебни решения винаги се признават. Както подробно е изследвано в дисертационния труд, автоматичното признаване не е еквивалентно на безусловно признаване.

5.4. Не на последно място авторът застъпва становището, че екзекватурата не само че не е безусловно премахната, но от гледна точка на правната сигурност такова премахване не е необходимо. Дори напротив, изразено е становище, че основанията за отказ от признаване/допускане на изпълнение са всъщност юридически гаранции. Тези гаранции целят да защитят свободното движение на съдебни решения, а тези решения са защита-санкция на обществените отношения, те са най-висшия коректив за правилното, законово развитие на тези отношения.

5.5. Всички изводи в дисертационния труд са резултат от задълбочен исторически и сравнителноправен анализ на редица нормативни актове и съдебна практика.

6. Практическо значение на разработката.

Предвид липсата на задълбочено изследване на въпросите относно признаването и изпълнението на чуждестранни съдебни решения в българската литература и с оглед зачестилите съдебни спорове с международен елемент в областта на гражданското и търговското право, дисертационният труд е от важно практическо значение за правилното тълкуване на измененията, които въвежда Регламент 1215/2012 по отношение облекчената форма на изпълнение. За целта авторът е анализирал редица съдебни решения на Европейския съд, което в съвкупност с научните изследвания и констатации на дисертацията допринася за отстраняването на противоречията по отношение правилното разбиране на същността на екзекватурата.

7. Обем и структура на дисертацията.

Дисертационният труд е в обем от 226 страници, позовава се на 166 източника, в това число трудове на български и други автори, чиито трудове са поместени в български печатни издания; трудове на чуждестранни автори; статии и студии; доклади; нормативни актове и съдебна практика. Дисертационният труд съдържа четири глави, подразделени на раздели, както и увод и заключение и се придружава от декларация за оригиналност и достоверност, подписана от автора.

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.

Предговор.

Предговорът на дисертационния труд съдържа изложение на мотивите и целите на автора за изготвянето на същия. Обобщено е, че главната цел на дисертацията е чрез научно обосновани становища, предложения и препоръки, произтичащи от извършения научен и научно-практически анализ и обобщени както в хода на изследването, така и най-вече в неговото заключение, да се съдейства за развитие на теорията и практика в България или по повод български (заинтересувани) страни в граждански и търговски дела в други държави членки на Европейския съюз.

Увод.

Уводът на дисертационния труд съдържа подробно изложение на актуалността на темата; посочване на българските и чуждестранни автори, които са разработили трудове в тази област; предмет, обект и задачи на изследването; тезата на автора; методология на изследването и необходимостта от изследване на темата.

Глава I

1. Понятие за признаване и изпълнение

С цел въведение в темата най-напред е направен анализ на функциите на държавата като носител на публична власт */imperium/*. Особено важна сред тях е функцията по охрана на правовия ред чрез издаване на задължителни за субектите на правото актове, независимо дали са административни или правораздавателни. Именно с оглед тези актове възниква необходимостта от признаване/изпълнение на чуждестранни такива.

По-нататък се акцентира върху двете основни понятия при разпространение на ефектите на чуждестранните съдебни решения, а именно признаване и изпълнение, които се различават с оглед ефектите на оригиналното съдебно решение, които въвеждат на територията на замолената държава.

2. Източници на правна уредба.

Разгледани са поетапно източниците преди и след присъединяването на Република България към Европейския съюз на 01.01.2007 г.

Преди присъединяването въпросът за признаване/изпълнение се е уреждал от КМЧП. По силата на договора за присъединяване, България възприема правното действие на общностните първични и вторични източници на правото на своя територия, включително актовете, регулиращи полето на международното частно право.

С оглед горното специално внимание е обърнато на Регламент 1215/2012, който се прилага от 10.01.2015 г., представляващ основен източник на правна уредба на отношенията в тази материя. Акцентирано е също така на съотношението между Регламент 1215/2012 и други нормативни източници, уреждащи същата материя.

В тази връзка са направени следните констатации, подробно описани в дисертационния труд:

- Регламент 1215/2012 изцяло заменя Регламент 44/2001, който от своя страна е първият акт на вторичното право на ЕС, уреждащ материя от тази сфера на правото. Регламент 44/2001 се прилага за правоотношения във връзка с международната компетентност по граждански дела, възникнали преди влизане в сила на Регламент 1215/2012.
- Действието на Регламент 1215/2012 не засяга Конвенцията от Лугано относно компетентността, признаването и изпълнението на съдебни решения по граждански и търговски дела от 21 декември 2007 г. Луганската конвенция се прилага относно признаване/изпълнение на съдебни решения, постановени по граждански и търговски въпроси, доколкото тези правоотношения не попадат в обхвата на Регламент 1215/2012.
- Що се отнася до Брюкселската конвенция относно юрисдикцията и изпълнението на съдебните решения в областта на гражданското и търговското право извън границите на Европейския съюз, подписана на 27 септември 1968 г., също бива отменена първо от Регламент 44/2001. Брюкселската конвенция запазва своето действие само при уреждане на правоотношения с международен елемент между държавите членки на ЕС и определени задморски територии.

Освен Регламент 1215/2012 в тази част от дисертационния труд са посочени и други нормативни източници, уреждащи предметния обхват на този правен отрасъл. Това са Регламент 848/2015, Регламент 805/2004, Регламент 1896/2006, Регламент 861/2007, като съотношението между тях и Регламент 1215/2012 е като специални закони към общ и следователно тяхното действие се запазва.

3. Принципи при тълкуване и прилагане на уредбата за признаване и изпълнение на чуждестранни съдебни решения.

Детайлно са изследвани принципите, които служат като минимален стандарт при тълкуването на нормите, отнасящи се до признаването/изпълнението, както и за вдъхновение за по-нататъшното развитие на материята.

Това са принципите за: равнозначност на езиковите версии, телеологично тълкуване, свобода на движение на съдебни решения, правна сигурност, автономно тълкуване на понятията, пропорционалност, универсално действие, взаимност, недискриминация.

4. Основни понятия

4.1. Съдебно решение.

Тъй като целта на дисертационния труд е да изследва въпросите относно признаване и изпълнение на съдебни решения, то най-напред следва да се посочат дефинициите на основните понятия, каквото безспорно е понятието „съдебно решение“. В тази връзка съдебното решение е държавен правораздавателен акт, чрез който съдът като държавно учреждение, натоварено с правораздавателната власт на процеса, решава правен спор по силата на вътрешното си убеждение.

Изследвани са двете действия на съдебното решение като акт на държавна власт, а именно декларативно относно материалните правоотношения на страните и императивно, тъй като съдържа имплицитна заповед от страна на органа на държавна власт, адресирана до страните в спора и съдържаща задължение да предприемат определено следпроцесуално поведение.

Авторът е обобщил в тази част на дисертацията, че в своята съвкупност, декларативната и императивната страна на съдебното решение образуват единния акт като установяването на правното положение дава

съдържанието на съдебната заповед, а тя придава задължителна сила на съдебното удостоверяване.

Подробно е изследван и централният признак и ефект на съдебното решение, а именно силата на пресъдено нещо (СПН), изяснено е действието ѝ по отношение на материалноправните и процесуалноправните отношения между страните. Изяснено е, че в материалноправните отношения СПН има регулиращо действие, а от процесуална гледна точка централен признак на СПН е непререшимостта на спора. За пълнота на изложението в тази част на труда са анализирани и конститутивното действие на съдебното решение, както и материалната му доказателствена сила като официален документ, изхождащ от държавен орган.

4.2 Съдебното решение според Регламент 1215/2012.

След изясняването на понятието „съдебно решение“ дисертационният труд е съсредоточен върху изясняването на същото понятие съгласно Регламент 1215/2012. Прави впечатление, че Регламентът съдържа легална дефиниция на понятието, посочена в чл. 2. „Съдебно решение“ по смисъла на Регламент 1215/2012 означава всяко произнасяне на съд или трибунал по спорен въпрос, след провеждане на състезателно производство с участието на две страни.

В дисертацията авторът е изследвал дефиниращата норма, като е съобразил и известни критики, които същата търпи. Посочени са основните белези на понятието, а именно международният елемент, решението да попада в материалния обхват на Регламента, дефиниран в Глава 1 „Приложно поле и приложения“ и да бъде постановено в състезателно производство с призоваване на заинтересованите страни. Изразено е и становището, че понятието подлежи на максимално широко тълкуване с цел да отчете голямото разнообразие на правораздавателни

актове. Като обобщение от анализа авторът е посочил, че по своята същност нормата може да се определи като пряко процесуално правило, дефиниращо приложното поле (*ratione materiae*) на регламента и по-специално на Глава III от него.

4.3. Заинтересовани страни.

Подробно са изследвани хипотезите на автоматично, нарочно и инцидентно признаване на чуждестранни съдебни решения, попадащи в обхвата на Регламент 1215/2012 по отношение на заинтересованите страни. Това е така, защото независимо от начина на признаване, същото се извършва по инициатива на заинтересованите лица. Това се извежда от нормата на чл. 36, пар. 2, който предвижда възможност заинтересованите лица да поискат „постановяване на решение, че липсват основанията за отказ на признаване, посочени в член 45“ . Въпреки че другите два текста на чл. 36 не споменават за правен интерес, това изискване може да бъде имплицитно изведено и спрямо тях предвид систематичното им тълкуване с други разпоредби от Регламента.

Извършен е сравнителен и систематичен анализ на видовете признаване, чиито основни характеристики са следните.

При автоматичното признаване по чл. 36, пар. 1 липсва нарочно производство, което може да обясни отсъствието на изрично изискване за наличие на правен интерес. Същевременно, за да се осъществи диспозицията на чл. 36, пар. 1 е необходимо субектът да се снабди с документите по чл. 37: препис на решението и удостоверение по чл. 53. Систематичното тълкуване на чл. 53 и чл. 36, пар. 1 води до извода, че само заинтересована страна може да се ползва от автоматично признаване на чуждестранно съдебно решение.

Общото между автоматичното и инцидентно признаване на чуждестранни съдебни решения е правният интерес като процесуална

предпоставка. За да може решението да бъде инцидентно признато по реда на пар. 3, е необходимо изходът на възникналия спор да бъде предпоставен от разрешаване въпроса за признаването. Взаимовръзката между изхода от висящия процес и признаването на чуждестранното решение сама по себе си обуславя правния интерес на някоя от участващите страни.

Отделно от горното, в дисертационния труд са разгледани двата подхода при определяне кръга на заинтересованите лица по смисъла на Регламент 1215/2012: формалистичен и функционален, като авторът е разгледал и техните недостатъци.

На следващо място, с оглед липсата на легална дефиниция на понятието „заинтересовано лице“, авторът е посочил определение на понятието, базиращо се на доктринерните разбирания за същото. Всяко лице, което може да се позове на съдебното решение в държавата, където то е постановено, има правен интерес. Кръгът на лица, които могат да се позовават на съдебни решения варира в държавите членки, отчитайки националните процесуални особености. За да може да бъде дефиниран този кръг лица, е необходимо да се изследват субективните предели на силата на пресъдено нещо в държавата по произход на съдебното решение, а не в държавата, където се иска признаване.

4.4. Удостоверение за изпълняемост по чл. 53.

В тази част от дисертационния труд авторът е дефинирал същността на удостоверението за изпълняемост, както и процедурата за издаването му.

Този документ възпроизвежда голяма част от информацията, необходима за признаване/изпълнение на чуждестранни съдебни решения, включително страни, предмет на спора, съд по произход. Счита се, че удостоверението по чл. 53 съдържа цялата необходима информация за признаване/изпълнение на чуждестранно съдебно решение.

Удостоверението се съдържа в Приложение № 1, неразделна част от текста на Регламента. То се издава по инициатива на заинтересованата страна от държавата членка по произход. В повечето държави членки това удостоверение се издава от съда, постановил решение по същество на спора.

5. Теории за същността на признаването.

За пълнота на изложението авторът е посочил и анализирал основните теории за същността на признаването, които са от важно значение за правилното разбиране на понятието.

Една от теориите е тази за разпростирането на действието на чуждестранните съдебни решения, според която те имат същия ефект, както в държавата, в която са постановени.

Друга теория за природата на признаването е теорията за приравненото действие, според която правното действие на чуждестранните съдебни решения следва да се „национализира“, като му се придаде същото действие, както ако би било постановено от националния съд на признаващата държава.

На трето място, съществува теорията за кумулация, според която ефектът на съдебното решение се разпростира на територията на признаващата държава дотолкова, доколкото не надхвърля ефектът от същото национално съдебно решение.

Въз основа на извършения анализ авторът е взел становище, че правилна и целесъобразна е идеята за водещата роля на теорията за разпростиране на ефектите на чуждестранните съдебни решения в контекста на свободата на движение в рамките на ЕС.

6. Историческо развитие на материята в ЕС.

За решаване на поставените пред дисертацията задачи и с оглед постигане на нейната цел авторът е проследил историческите тенденции в развитието на идеята за премахване на пречките пред свободното движение на съдебни решения. В тази връзка са разгледани последователно хронологичните стъпки на държавите членки на ЕС в тази насока, а именно: Парижки договор от 18.04.1951 г., Римски договор за създаване на Европейската общност, Договорът от Маастрихт от 07.02.1992 г., Договорът от Амстердам от 02.10.1997 г., Хагска програма от 2004 г., Стокхолмска програма от 2010 г. - Отворена и сигурна врата в услуга и за защита на гражданите, Зелената книга на Европейската комисия от 21.04.2009 г.

Въз основа на този исторически хронологичен анализ авторът стига до извода, че пряко проявление на целта за улесняване на свободното движение на съдебни решения в рамките на ЕС е установената тенденция в нормативното развитие на поетапното отпадане на формалните изисквания за признаването и изпълнението на съдебните решения, постановени от съдилищата на една държава членка в друга.

Глава II

1. Признаване на чуждестранни съдебни актове по реда на Регламент 1215/2012.

1.1. Принцип на автоматичното признаване.

След извършения исторически и сравнителен анализ и установяване на основните понятия и техните дефиниции дисертационният труд се съсредоточава върху конкретиката на проблематиката относно признаването на чуждестранни съдебни актове. Най-напред е разгледан принципът на автоматичното признаване, като подробно е посочена и анализирана относимата нормативна уредба.

Признаването на съдебно решение, постановено в държава членка на ЕС е уредено в Глава III, Раздел 1 от Регламент 1215/2012, чл. 36-38. Уредбата съдържа както преки процесуални норми, така и двустранни стълкновителни такива.

Основата на „Брюкселския режим“ по отношение на признаване на чуждестранни съдебни актове съставлява принципът за автоматично признаване. Общото правило се намира в чл. 36(1) – “Решение, постановено в една държава членка, се признава в друга държава членка без изискване за специално производство“. Хипотезата на параграф 1 предвижда наличие на съдебно решение по граждански или търговски спор, постановено в друга държава членка и попадащо в предметния обхват, дефиниран в чл. 2. Диспозицията на нормата предвижда признаване на решението *ipso iure*, без нарочна процедура. Нормата представлява пряко процесуално правило. Такъв текст фигурира в Брюкселската и Луганската конвенции, както и в редакциите на Регламент 44/2001.

Липсата на специална процедура за признаване на чуждестранни решения не е нов момент в уредбата на тази материя. Както Регламент 44/2001, така и Регламент 1215/2012 установяват общото правило за автоматично признаване на съдебните решения, постановени в други държави членки. Вместо нарочно производство, след задоволяване на минимални формални изисквания, като предоставяне на автентично копие от подлежащия на признаване акт, съгласно чл. 37, както и удостоверение в стандартизирана форма, съобразно чл. 53, съдебният акт разпростира своите последици и в държавата членка, където се иска признаването.

Целта на автоматичното признаване на решения е да се осигури максимална бързина и сигурност на оборота в рамките на единния европейски пазар, като от една страна се зачитат материалните последици на решението, а от друга се препречи възможността за постановяване на

противоречиви актове по идентични спорове от различни юрисдикции в рамките на ЕС.

1.2. Приложимо право към последиците от съдебното решение.

Признатото чуждестранно съдебно решение разпростира своите последици в правопорядъка на държавата членка, където се иска неговото признаване. Това поражда известни проблеми по отношение на приложимото право към последиците от съдебното решение, като например обхвата на установителния ефект на решението, кръга лица, които са обвързани от силата на пресъдено нещо и др.

Изхождайки от доктрината за разпростиране ефекта на съдебното решение в правната система на друга държава членка, авторът приема, че решението има същите последици, както в държавата си по произход. Това се дължи на факта, че държавата, упражняваща своя *imperium* на своята територия, приема и признава правните последици на чужд властнически акт.

Съществено нововъведение в Регламент 1215/2012 представлява нормата на чл. 54, която предвижда възможните хипотези, в случай че решението съдържа мярка или разпореждане, които не са познати в правото на сезираната държава членка, които хипотези са свързани с т.нар. „адаптиране“ към позната мярка или разпореждане в правото на тази държава членка, които имат равностоен ефект и преследват сходни цели и интереси.

Отговор на въпроса, кое право урежда последиците на решението, може да се даде само след като материалните и процесуалните му последици се разгледат отделно. На първо място, що се отнася до материалните последици на решението или промяната, която те внасят в правоотношението между страните по спора, то следва да се приеме, че

приложимото право ще бъде това, което е било приложено от съда при разглеждане на делото по същество.

На следващо място, що се отнася до процесуалните последици на чуждестранното съдебно решение като правопреграждащия ефект на силата на пресъдено нещо например, то следва да се приеме, че ще се приложи едновременно правото на държавата по произход и правото на държавата, където се търси признаване.

В заключение авторът е изразил становище, че, отчитайки националните особености на процесуалните закони на държавите членки, както и отчитайки възможностите, предоставени от чл. 54, следва да се даде предимство на националното право на държавата по произход след подходящо адаптиране към правопорядъка на държавата по признаване. При всички случаи адаптирането следва да протича при стриктно съблюдаване на тест за пропорционалност, за да не се стигне до разширяване на ефектите от съдебното решение. По този начин ще се гарантират правата на страната, получила властническия акт в държавата по произход, без да се стига до надхвърляне на пределите на последствията на националните съдебни решения в държавата по признаване. В противен случай може да се стигне до заобикаляне на процесуалните норми в държавата по признаване чрез нарочно водене на процес в друга държава членка.

1.3. Процедура по признаване – чл. 37 и чл. 38 от Регламент 1215/2012.

Първата такава норма е установена в чл. 37 от Регламент 1215/2012. Нормата представлява пряко процесуално правило и урежда необходимите документи, които трябва да бъдат представени в производството по признаване. Уредено е също така и изискването относно превода на чуждестранното решение, като е направена стъпка в ограничаване

възможността за произволно изискване на превод, ако това не се налага с цел установяване точното съдържание на правата и задълженията, произтичащи от решението. Това правило, по мнение на автора, защитава интересите на търсещата признаване на решението страна.

Съгласно чл. 37 (1) единствените документи, които се изискват са препис от решението, удостоверяващ неговата автентичност, както и удостоверение, издадено в съответствие с чл. 53 от Регламента. В тази връзка авторът е изразил становище, че нормата се тълкува стриктно, като изключва възможността за изискване на други документи в производството по признаване.

От друга страна, дисертацията съдържа предложение, в хипотеза, когато лицето, искащо признаване, не е било страна по спора, е подходящо да се изследва доказването на правен интерес. Към настоящия момент изискване на доказателство за интереса, различно от предвидените документи по чл. 37, пар. 1 ще противоречи на Регламента, а следователно няма да се прилага. Възможно разрешение на този проблем би било провеждането на нарочно производство по чл. 36, пар. 2, но това би усложнило процедурата по признаване, което противоречи на целите на регламента. Тук авторът счита за подходящо следното предложение *De lege ferenda*: въпросът за доказването на правния интерес е добре да бъде включен в изричната уредба на Регламент 1215/2012.

Новост в уредбата на признаването на чуждестранни решения представлява изискването за предоставяне на удостоверение по чл. 53. Удостоверението се издава от съда, който е постановил решението и е в стандартна форма, зададена в Приложение 1 на Регламент 1215/2012.

В заключение е разгледано отражението на принципа за пряко признаване на чуждестранни съдебни решения на национално ниво. Съгласно чл. 621 от ГПК чуждестранното съдебно решение бива зачетено въз основа на препис, заверен от съда по произход, както и

удостоверение по чл. 53 от Регламент 1215/2012. Такова решение бива задължително за органа, пред който се предявява като последният е обвързан с постановеното в съдебното решение, докато по силата на изрична съдебна процедура признаването не бъде отказано.

2. Изпълнение.

2.1. Екзекватура. Отмяна на екзекватурата.

а/ Екзекватура.

Понятието „екзекватура“ е основно за юридическата теория и практика в областта на темата на дисертацията.

Производство по екзекватура е уредено в Брюкселската и Луганската конвенции, както и в Регламент 44/2001. С влизането в сила на новия Регламент 1215/2012 това производство формално отпада. Остават обаче определени процесуални стъпки относно изпълнителната сила на решенията, постановени в други държави членки. Според автора това съставлява междинен етап в пълното премахване на екзекватурата, но не и окончателно приключване на този процес.

Най-напред авторът е изяснил понятието и целта на екзекватурата. Същата представлява конкретна процедура за придаване на изпълнителна сила на чуждестранно съдебно решение, което е изпълняемо в държавата членка по произхода му в държавата по изпълнение. Основна цел на тази процедура е да провери дали са налице основания за отказ за изпълнение на чуждестранно решение. Решението, издадено в производство по екзекватура, установява дали чуждестранно решение може да бъде изпълнено в държавата по изпълнение. Когато процедурата завършва с положителна резолюция, чуждестранното решение става изпълняемо в държавата по изпълнение. Ако страната не цели да изпълни чуждестранно съдебно решение, екзекватурата не е необходима.

б/ Отмяна на екзекватурата.

Премахването на производството по екзекватура е една от целите, определени от ЕС, която преследва засилване на европейското пространство на свобода, сигурност и правосъдие. Прякото изпълнение на чуждестранно съдебно решение, без необходимост от предприемане на междинни процедури, е иновативен подход за държавите членки на ЕС.

В тази част от дисертацията авторът е изложил виждането си, че признаване без екзекватура, т.нар. „автоматично признаване“, не означава, че чуждестранните съдебни решения винаги се признават, защото автоматичното признаване не е еквивалентно на безусловно признаване. Напротив, основанията за отказ от признаване, които са идентични и при отказ от изпълнение са се запазили в пълния си обем и разкриват възможност за защита в замолената държава при наличие на определени предпоставки. Същевременно, за да се изпълни целта за ускоряване на оборота в рамките на единния пазар, проверката за наличие на основания е предвидена като факултативна възможност, развиваща се по инициатива на заинтересованите страни, при изключително стриктно съблюдаване на ограниченията, предвидени със самата уредба и с практиката на СЕС. Органът, пред който се иска признаване, следва да проверява дали чуждестранно съдебно решение отговаря на условията, посочени по негативен начин в чл. 45, за да прояви последиците си. При тази си дейност, той е обвързан от наведените от страните основания и тяхното обосноваване. Следователно премахването на екзекватурата не означава непременно, че основанията за отказ от признаване следва също така да бъдат премахнати. Напротив, факултативната възможност за тяхното релевиране запазва баланса между свободното движение на съдебни актове и стриктното съблюдаване на правата на гражданите и защитата на техните интереси. В този смисъл авторът счита, че възможността за инициране на производство по проверка на основанията по чл. 45 е необходимост с оглед

многообразието на правни системи и процесуални правила в рамките на ЕС, като същевременно е механизъм, обусловен от съображения за реалното състояние на интеграционния правопорядък.

в/ Процедура по Регламент 1215/2012.

Основен момент в дисертационния труд е анализирането на установената с Регламент 1215/2012 процедура, като при цялостното разглеждане на процедурата авторът извършва необходимите сравнения с Регламент 44/2001.

Изпълнението на съдебно решение, постановено в друга държава членка на ЕС е уредено в Глава III, Раздел II, чл. 39-44 от Регламент 1215/2012. В сравнение с Регламент 44/2001, тази материя бележи съществено развитие в насока отпадането на нарочно производство по екзекватура.

Съгласно чл. 39 „Съдебно решение, постановено в държава членка, което подлежи на изпълнение в тази държава членка, е изпълняемо в другите държави членки, без да се изисква декларация за изпълняемост.” прогласява общото правило относно изпълняемостта на чуждестранни съдебни решения, попадащи в материалния обхват на регламента. Нормата представлява пряко императивно процесуално правило. В хипотезата ѝ е предвидено наличие на чуждестранно съдебно решение, което да подлежи на изпълнение според националното законодателство на държавата по произход. Диспозицията на нормата предвижда решението да бъде приведено към изпълнение наравно с постановените в тази държава съдебни решения. Целта на нормата е да се намалят разходите и необходимото време за провеждане на изпълнение на права, които вече са обявени за принудително изпълняеми от правораздавателен орган в друга държава членка.

Новата версия на уредбата на изпълнението на чуждестранни решения запазва досегашните основания за отказ от привеждане към изпълнение, предвидени в Регламент 44/2001, но ги измества на по-късен етап от производството. Същевременно доказването на наличие на съображения за отказ от признаване и изпълнение се предоставя на волята на лицето, срещу което се иска изпълнение, съгласно чл. 45, пар. 1 от Регламента.

Авторът акцентира и върху необходимостта от разграничение на случаите, когато едно решение не подлежи на изпълнение и когато изпълнението е суспендирано на друго основание. Решението няма да бъде изпълняемо, ако държавата членка по произход не е предвидила такава възможност в националното си право. Разгледани са също и случаите, когато едно съдебно решение е първоначално изпълняемо, но впоследствие губи това си качество, както е например у нас по реда на чл. 303 ГПК при вътрешните производства. Имайки предвид, че изпълняемостта по чл. 39 от Регламент 1215 представлява функция от изпълняемостта в държавата членка по произход, то чуждестранното съдебно решение ще престане да бъде годно изпълнително основание. Последиците от вече претърпяно принудително изпълнение ще бъдат решени съобразно националните правила на държавата, където се е искало изпълнението.

В тази част от дисертационния труд авторът разграничава горните хипотези от тези на невъзможно и суспендирано изпълнение. Невъзможно ще бъде изпълнението, когато обективни причини пречат то да бъде приведено в действие. Според практиката на СЕС наличието на такива обективни пречки пред изпълнението в една държава членка не влече след себе си неприлагане на правилата за изпълнение на чуждестранни решения. Суспендираното изпълнение, от своя страна, е налице, когато съдебното решение подлежи на изпълнение, но последното е спряно.

Пример за такова спиране представлява суспензивният ефект на откритото производство по несъстоятелност.

Съобразно наличието на изпълняемо чуждестранно съдебно решение, заинтересованата страна може да поиска неговото изпълнение по реда на опростената процедура на чл. 39. Следващата норма предвижда междинна възможност за автоматично налагане на обезпечителни мерки с цел да се осигури безпроблемното изпълнение на кредиторската претенция. Чл. 40 представлява едновременно пряко процесуално правило и стълкновителна норма по отношение на приложимото към предвидените обезпечителни мерки право. Хипотезата предвижда наличие на съдебно решение, постановено в друга държава членка на ЕС, което да бъде изпълняемо по смисъла на чл. 39. Диспозицията на нормата предвижда възможност вискателят автоматично да се възползва от наличните в замолената държава възможности за налагане на обезпечителни мерки, които от своя страна са регулирани от националното право на държавата, където се иска изпълнение.

В тази част от дисертацията е разгледана и възможността за автоматично налагане на обезпечителни мерки. Тази възможност е дала повод на автора да вземе становище, че същата е още една индикация, че процедурата по екзекватура не е напълно отпаднала. Макар същата да е опростена, все още са необходими определени процесуални действия, насочени преди всичко към гарантиране правата на страните в производството.

В заключение на тази част от дисертацията е посочено още едно нововъведение на Регламент 1215/2012, а именно премахване изискването за наличие на съдебен адрес или процесуален представител на територията на държавата, където се иска изпълнение – чл. 41, пар. 3.

2.2. Производство пред националния съд.

Процедурните правила за признаване на чуждестранни съдебни решения са уредени в чл. 42 - 44 от Раздел II, Глава III от Регламент 1215/2012. В тази част от труда авторът е разгледал по-подробно производството пред националния съд, което е посочено и по-горе, а именно необходимостта от представяне на препис от подлежащото на изпълнение решение и удостоверение съгласно чл. 53, издадено от съда, който се е произнесъл по спора.

Въз основа на горното и предвид отпадането на нарочното производство по допускане на изпълнение на чуждестранни съдебни решения, авторът е приел, че последните се явяват изпълнителни основания по смисъла на чл. 404, ал. 1, т. 2 ГПК. Същевременно ал. 4 на чл. 405 не отчита липсата на нарочно производство по допускане, като постановява, че изпълнителен лист се издава от „съда по допускане на изпълнението“. Тази редакция на разпоредбата не дава достатъчно индикации кой е компетентният български съд, който да издаде изпълнителен лист по ГПК. В тази връзка авторът счита, че всички български първоинстанционни съдилища следва да притежават паралелна компетентност за издаване на изпълнителен лист като заинтересованото лице може да избере всеки един от тях.

2.3. Пряко изпълнение по ГПК.

Режимът на пряко изпълнение е уреден в чл. 622а ГПК, където е посочено, че съдебни решения, постановени в държави членки на ЕС, подлежат на принудително изпълнение, без да е необходимо издаване на изпълнителен лист. Това означава отпадане на отделното производство пред съда у нас по издаване на изпълнителен лист и на практика така се улеснява максимално вискателят. Такава е и една от целите на Регламента. По мнение на автора това разрешение е добро и заслужава подкрепа. Органът по изпълнението е съдебният изпълнител, който

пристъпва към действие въз основа на писмена молба от страна на заинтересованото лице, придружена с препис от съдебното решение, както и удостоверение по чл. 53 от Регламент 1215/2012. Преписът трябва да бъде заверен от издалият го съд в държавата членка.

Глава III

Отказ от признаване и изпълнение на чуждестранни съдебни решения.

Както бе посочено по-горе, дисертацията застъпва тезата, че не е налице пълно отпадане на екзекватурата. Като доказателство за това авторът сочи основанията за отказ от признаване/изпълнение на чуждестранни решения, уредени в Раздел III от Глава III на Регламент 1215/2012. Други норми, установяващи право на повдигане на въпроса за наличие на основанията за непризнаване, са уредени във връзка с нарочното и инцидентното признаване на чуждестранни съдебни решения в Раздел I от Глава III.

1. Основания за отказ от признаване/изпълнение – чл. 45.

В тази част от дисертационния труд авторът е анализирал основанията за отказ от признаване/изпълнение, уредени в чл. 45, изразявайки становището, че тази уредба представлява индикатор за рамките на взаимно доверие в упражняването на правосъдие между държавите членки. Нормата на чл. 45 очертава пределите на действие на глава III, балансирайки интереса на кредитора, който иска признаване/изпълнение и на длъжника, който се стреми да се защити, както и на обществото във връзка с гарантиране на скорост и сигурност на оборота в рамките на единния пазар. Анализирана е и целта на създаване на уредбата, а именно интеграцията в единния пазар.

Общата уредба на основанията за отказ от признаване и изпълнение е стъпка към отпадане на процедурата по екзекватура. Тя представлява компромисен вариант на идеята да отпадне каквото и да е основание за отказ от признаване и изпълнение на чуждестранни решения и като такава може да се приеме за междинна фаза в процеса. В заключение авторът обобщава, че процесът по сближаване на процедурите все още тече и в бъдеще може да се очаква приемането на още по-радикални мерки като пълното отпадане на всякаква процедура по екзекватура.

1.1. Основни белези на основанията по чл. 45 и механизъм на действие.

В тази част са анализирани материалните и процесуални предпоставки за започване на процедура по отказ от признаване/изпълнение - чл. 46 от Регламент 1215/2012.

При новия режим проверка за наличие на такива основания не е задължителна освен ако не бъде инициирана от заинтересована страна. Възможността страната да повдигне спор за наличие на някоя от предпоставките, изброени в чл. 45, измества началния момент на процедурата по екзекватура, правейки я факултативна в зависимост от интересите на заинтересованите лица.

Авторът застъпва становище, че основанията по чл. 45 подлежат на стеснително тълкуване и не могат да се прилагат по аналогия. Като такива те се явяват единствените възможни съображения срещу изпълнението или признаването на чуждестранно съдебно решение, постановено в друга държава членка.

По-нататък авторът разглежда рамките, в които действа националният съд и ги подлага на анализ. На първо място, това е правилото на чл. 52, което забранява преразглеждането на фактическите констатации на съда по произход по същество на спора. Втората рамка е

дефинирана от съдебната практика на СЕС, а именно да не е налице противоречие с обществения ред.

Задължителността на основанията, изброени в чл. 45, повдига въпроса за възможността за служебното им релевиране от страна на съда на замолената държава членка. Въпросът е съществен, понеже, независимо че според правилата на Регламент 1215/2012 признаването и изпълнението стават без специална процедура за това, повдигането на въпроса за наличие на някоя от предпоставките по чл. 45 съществува като процесуална възможност за всяка от страните. В тази връзка следва да се изясни дали националният съд е обвързан с посочените от страната предпоставки или може по своя преценка да изследва съдебното решение и на други основания. В тази връзка повечето автори приемат, че съдът има дискреция, но не и задължение да повдигне служебно някое основание, непосочено от страната.

1.2. Основание за отказ поради противоречие с обществения ред - чл. 45(1) „а“.

След извеждане на общите характеристики на основанията по чл. 45 авторът разглежда всяко едно основание поотделно. Първата хипотеза, при която сезираният съд може да откаже признаването/изпълнението на чуждестранно съдебно решение, е противоречие с обществения ред – чл. 45(1) „а“.

Понятието „обществен ред“ е подложено на историческо тълкуване от автора, като е изразено становището, че утвърждаването на необходимостта от такава сериозна проверка е правилно.

Понятието „обществен ред“ е субсидиарно доколкото не съществуват другите основания, посочени в чл. 45 за отказ от признаване/изпълнение. Наличието на такова основание се разглежда за всеки отделен случай, а в интерес на правната сигурност следва да се

тълкува стеснително. Предвид липсата на изрична дефиниция на понятието, въпросът за границите за прилагането му е въпрос на тълкуване на Регламент 1215/2012 и следователно попада в компетентността на СЕС съобразно чл. 263 ДФЕС. Съгласно това си правомощие СЕС е създал постоянна практика по приложението на института на обществения ред, като е дефинирал неговите граници и предпоставки за разглеждането му.

На първо място ефектът на решението, което подлежи на признаване/изпълнение трябва да противоречи на материалноправна или процесуална норма, която е считана за изключително важна с оглед обществения интерес в държавата членка по признаване/изпълнение, която действа към момента. В теорията се приема, че става въпрос за особени повелителни правила, които спадат към международния правов ред и не могат да бъдат дерогирани дори при правоотношения с международен елемент. Изразено е становището, че тази особеност не преиначава националния характер на понятието обществен ред понеже тези правила по силата на конституционни принципи и задължения, произтичащи от ДФЕС се считат за интегрална част от националните правни системи и като такива са вътрешноправни.

За приложението на съображението за обществен ред е необходимо да бъде посочена конкретна норма, което без съмнение, по силата на Регламента, е в тежест на страната, която желае прогласяване на противоречието. От гледна точка на предходното изложение, не следва да се вменява на съда задължението да следи служебно за наличието на споменатото противоречие и такъв е подходът на Съюзния законодател при формулирането на тази разпоредба. От друга страна, имайки предвид ролята на съда на държавата членка като пазител на справедливостта и обществения ред би било целесъобразно замоленият съд да извършва такава проверка и служебно, за да не се допуска действието на противоречиви съдебни актове в националния правопорядък. Това би

могло да се препоръча тук *de lege ferenda*, макар и да е ясно засега, че поради многообразието на процесуалните правила в държавите членки и липса на единно предписана процедура, наличието на тази възможност зависи от националното право. Поради факта, че непоносимостта на съдебен акт с обществения ред в дадена държава е сериозна спънка за нормалното функциониране на гражданските правоотношения, авторът счита, че е необходимо подобно задължение да бъде изрично вменено на съда, който извършва проверката.

На следващо място, за да се оправдае приложението на съображението за обществен ред, противоречието между ефекта на решението и повелителната норма трябва да бъде явно. С други думи неговият ефект трябва да бъде лесно установим и достатъчно сериозен с оглед обществения ред. На последно място трябва да съществува причинна и функционална връзка между повелителната норма и ефекта от признаването/изпълнението на чуждестранен акт, който ѝ противоречи.

а/ Материалноправен аспект на чл. 45(1) „а“.

Както вече се спомена, нормата, считана за повелителна и попадаща в обхвата на съображението за обществен ред, може да бъде както материалноправна, така и процесуална.

Противоречието на ефекта от съдебния акт може да бъде на първо място с материалноправна норма. Тези случаи са изключително рядко срещани поради голямата степен на сближаване между гражданските и търговскоправни уредби на държавите членки. Допълнителна пречка за прилагане на правилото на чл. 45(1) „а“ относно материалноправни норми е категоричната забрана на чл. 52 за преразглеждане на решението по същество, както по отношение на установяването на фактите, така и при прилагането на правото към конкретния спор. В този смисъл неправилното заключение на националния съд относно тези обстоятелства не

представлява основание за приложение на съображението за обществен ред, позиция, поддържана в постоянната практика на СЕС.

Що се отнася до компетентността на националния съд, същата не може да бъде преразгледана на основания нарушен обществен ред. Това се дължи на факта, че всеки национален съд сам прави изводи относно наличието или отсъствието си на компетентност да разгледа спора по смисъла на Регламент 1215/2012г. Допълнителното изследване на тези предпоставки, които се решават заедно с разглеждането на спора по същество би представлявало сериозно нарушение на забраната на чл. 52.

Противоречието с повелителна норма, съставляваща обществен ред в признаващата държава членка, трябва да бъде съществено. Разликите в националните законодателства на държавите членки не е достатъчно основание за изследването на решенията за противоречие с императивни норми. Същият извод се прави и що се отнася до тълкуването и прилагането на правото на ЕС от страна на националните съдилища.

б/ Процесуалноправен аспект на чл. 45(1) „а“.

Както беше изяснено по-горе, чл. 45(1) „а“ е субсидиарно спрямо останалите основания за отказ от признаване/изпълнение на чуждестранни съдебни решения. Изясняването на този процесуалноправен аспект е разгледано чрез сравнителноправен анализ на чл. 45(1) „а“ е „б“, където е предвидено специално основание с процесуален характер, а именно нарушено право на участие в процеса на някоя от страните. Предвид дискуссионния характер на въпроса е анализирана и съдебната практика, която внася яснота по темата. СЕС постановява, че правото на справедлив процес по смисъла на чл. 6 от ЕКПЧ несъмнено попада в понятието за обществен ред и би могло да бъде приложено като основание за отказ от признаване/изпълнение, стига останалите предпоставки за приложението на чл. 45(1) „а“ да са налице. Следователно нарушението на право на

защита и участието в съдебен процес, доколкото са постановени правомерно от съда като част от националната система от процесуални гаранции, биха противоречали на обществения ред доколкото са непропорционални на легитимната цел за осигуряване на ефективно и навременно правосъдие.

1.3. Нарушение на правото на защита – чл. 45(1) „б“.

За приложението на чл. 45(1) „б“ е необходимо кумулативното наличие на три предпоставки. На първо място трябва да бъде постановено съдебно решение в отсъствие на ответника. Второ, трябва на ответника да не е бил връчен документът, с който е образувано производството или равностоеен документ и на последно място, ответникът трябва да е изчерпал средствата за защита пред юрисдикцията, разгледала спора по същество. В изложението по тази т. 1.3. авторът подробно е изложил съображенията си по всяка една от въведените предпоставки за приложението на чл. 45(1) „б“.

По-нататък е извършен сравнителен анализ на чл. 45(1) „а“ и „б“, който е довел до извода, че за разлика от чл. 45(1) „а“, който може да се приложи при всякакви процесуални нарушения, стига да са налице останалите предпоставки за това, чл. 45(1) „б“ се прилага само във връзка с нарушеното право на ответника да защити интересите си в производството.

Правото на защита на ответника при спорове с международен елемент е уредено на още една място в Регламент 1215/2012 – чл. 28, който предписва редица задължения на съд, който е сезиран да реши спора, при неявяване на ответната страна. Според тази разпоредба съд, сезиран по спор срещу ответник, който няма местоживееене в съответната държава членка, е длъжен служебно да прогласи, че не е компетентен при неявяване от страна на ответника. Тази разпоредба се прилага, доколкото компетентността на съда не произтича от самия Регламент 1215/2012. В

останалите случаи съдът е длъжен да спре производството и да се увери, че ответникът е могъл да получи документа, с който е образувано делото или друг равностоен документ.

Тези две норми – чл. 45(1) „б“ и чл. 28 се прилагат независимо една от друга в различни етапи на производството по граждански или търговски спорове, но приложните им полета се допълват, образувайки единен режим за защита правата на ответника. Това обяснява и стриктните кумулативни изисквания на чл. 45(1) „б“, който се прилага в изключителни случаи, понеже подобна проверка вече е проведена на един по-ранен етап от друг правораздавателен орган. Същевременно нормите са независими, понеже съдът, сезиран да се произнесе по наличие или липса на основания по чл. 45(1) „б“ не е обвързан с констатациите на съда, постановил първоначалното решение по повод приложението на чл. 28. Другата съществена разлика между тях е, че докато чл. 45(1) „б“ се прилага за всички решения, постановени в държави членки на ЕС, включително за ответници от трети страни, чл. 28 е ограничен до ответници с местожителство в рамките на ЕС.

1.4. Противоречиви съдебни решения- чл. 45(1) „в“ и „г“.

Следващото основание за отказ от признаване/изпълнение е наличието на две или повече противоречиви съдебни решения.

Наличието на противоречиви съдебни актове без съмнение е вредоносно явление по отношение на правната сигурност. Правилата са уредени в Раздел IX от Глава II на Регламент 1215/2012 във връзка с висящите производства, имащи по-скоро превантивна роля относно тези случаи. Чл. 45(1) „в“ и „г“ урежда същата материя, но в контекста на вече влезли в сила съдени актове. Същевременно съществуват известни различия в приложните полета на тези уредби, които са подробно разгледани в тази част от дисертационния труд.

За приложението на чл. 45(1) „в“ и „г“ е необходимо кумулативното наличие на няколко предпоставки. На първо място трябва да сме изправени пред поне две съдебни решения по смисъла на чл. 2(a), независимо от тяхното наименование по националното право, включително актове за постановяване на обезпечителни или привременни мерки. На следващо място противоречивите съдебни решения трябва да бъдат постановени задължително в различни държави. Последното изискване за приложението на чл. 45(1) „в“ и „г“ е съдебните решения, постановени в различни държави, да бъдат противоречиви. Това понятие е автономно за правото на ЕС и неговото съдържание се извежда независимо от национални правила по въпроса. Според СЕС две съдебни решения са противоречиви, ако предписват взаимно изключващи се правни последици.

а/ Особености на чл. 45(1) „в“.

Чл. 45(1) „в“ изисква две противоречиви съдебни решения, едното от които постановено в държавата, сезирана с признаването/изпълнението на чуждестранното съдебно решение. Това решение задължително трябва да бъде постановено в страна членка на ЕС. Конфликт с друго такова решение, постановено от трета страна, ще се решава на базата на националното международно частно право на сезираната държава. Чл. 45(1) „в“ изисква единствено противоречивите решения да бъдат постановени по спор между същите страни.

При наличие на основанието по чл. 45(1) „в“, приоритет се дава на националното решение на сезирания съд, без значение кое е било постановено първо. Тази конструкция дава основание действието на чл. 45(1) „в“ да се определи като *ex nunc* без да се държи сметка за първото по време решение, стига процеса пред националния съд на държавата членка да не следва постановяването на чуждестранното съдебно решение.

б/ Основания по чл. 45(1) „г“.

Освен идентичност на страните, за приложението на тази норма се изисква и идентичност на спора. Освен това тук откриваме насока относно времевата последователност на решенията: за да се откаже признаването/изпълнението на едно решение, то трябва да противоречи на по-рано постановено такова. Следващата съществена разлика е относно териториалното измерение на по-ранното решение: то може да бъде постановено, както от съда на държава членка, така и от съда на трета държава. Последното условие е чуждестранното решение да отговаря на изискванията за признаване/изпълнение според правилата на Глава III от Регламент 1215/2012. Изискването за времева последователност на двете решения дава отговор на въпроса, кое ще получи приоритет при наличие на противоречие, а именно по-рано постановеното решение.

1.5. Основания за отказ от изпълнение, свързани с правилата за компетентност.

Както се спомена, признаването, а и изпълнението по силата на Регламент 1215/2012 става автоматично, а ограничаването им може да се случи само на основания, стриктно тълкувани и изчерпателно изброени.

Същевременно Регламент 1215/2012 въвежда редица мерки, свързани с компетентността по граждански и търговски, целящи да предпазят интересите на по-слабата икономически страна, отчитайки неравноправното ѝ положение при воденето на преговорите, а и завишените разходи, свързани с производство в друга държава членка. Други правила са изведени във връзка със специална връзка между предмета на спора и компетентността на съда, обуславяйки необходимостта именно конкретният съд да се произнесе. Пресечната точка на тези ценности: свободното движение на съдебни решения и необходимостта от запазване на интересите на слабата страна или

отчитането на специалната връзка между спора и компетентния съд, се явява следващото основание за отказ от изпълнение на чуждестранни съдебни решения, въведено с чл. 45(1) „д“, 45(2) и 45(3).

По-нататък в изложението са разгледани подробно посочените основания, които са подложени на сравнителен анализ и по всяко едно авторът е изложил становището си.

2. Процесуални възможности за разглеждане на основанията по чл. 45.

Както се спомена, основанията по чл. 45 се разглеждат само по инициатива на заинтересованата страна при наличие на правен интерес. Те се разглеждат пред национална правораздавателна институция в състезателно производство с призоваване и на двете страни. За подsigуряване еднообразното прилагане на общностните правила относно признаването и изпълнението на чуждестранни съдебни решения, в Регламент 1215/2012 са уредени единни средства за повдигане на въпроса.

2.1. Нарочно производство по признаване – чл. 36(2).

Принципът за автоматично признаване на чуждестранни съдебни решения, постановени в друга държава членка не се прилага безусловно и може да бъде осуетен по реда на нарочни процедури. Бидейки изрично регламентирани, те се отнасят като специални правила към общото правило на чл. 36(1), според който решение, постановено в друга държава членка, се признава без специално производство. Следователно те не са „специални“ по смисъла на тази разпоредба, а заедно с нея обуславят цялостния режим на признаването на чуждестранни актове.

Първата възможност за повдигане на основанията по чл. 45 в контекста на признаването на чуждестранни съдебни решения е предвидена в чл. 36(2) от Регламент 1215/2012, съгласно който: „Всяка

заинтересована страна може в съответствие с производството, предвидено в раздел 3, подраздел 2, да поиска постановяване на решение, че липсват основанията за отказ на признаване, посочени в член 45.“ Самата норма представлява пряко процесуално правило. Искът е отрицателен установителен и се разглежда по реда на Раздел III, Подраздел II, чл. 46 и сл., а за неуредените въпроси, съгласно процесуалните правила на сезираната държава членка. Процесуално легитимирани са всички лица, които имат правен интерес от това, като подробно е обсъден въпросът, кои са тези лица. За пълнота на изложението е извършен сравнителен анализ между чл. 36(2) в Регламент 1215/2012 и 44/2001.

а/ Ред за разглеждане по Регламент 1215/2012.

Както вече се спомена, редът за разглеждане на иск за отказ от изпълнение съобразно чл. 46 и сл. от Регламент 1215/2012 се прилага съответно при разглеждане на иска по чл. 36(2). Някои от разпоредбите на Подраздел II обаче не биха могли да намерят приложение при признаване на чуждестранни решения. Такава разпоредба е например чл. 51 относно правомощието на съда да спре производството при наличие на известни основания.

б/ Процедура по ГПК.

Признаването на чуждестранни съдебни решения в България е уредено в Раздел II от Глава VII, чл. 621 и сл. ГПК. Нормата на чл. 36(2) е претворена в ал. 2 на чл. 622 ГПК, който предвижда възможност за страна с правен интерес да инициира производство за установяване липса на основания за отказ от признаване.

2.2. Отказ от признаване чрез нарочно производство – чл. 45(4).

Регламент 1215/2012 въвежда още една възможност за защита на заинтересованите страни чрез провеждане на нарочно производство за изследване наличието на предпоставките по чл. 45 в контекста на признаване на чуждестранни съдебни актове – чл. 45(4), регламентиращ положителен установителен иск, огледален на възможността, предвидена в чл. 36(2).

2.3. Инцидентно признаване – чл. 36(3).

Чл. 36(3) урежда още една възможност за националния съд на признаваща държава членка да разгледа наличието на основания за отказ от признаване, а именно инцидентно, в рамките на друго производство. За да възникне подобна възможност, е необходимо в държавата по признаване да съществува висящ процес по въпрос, по отношение на който признаването на чуждестранното съдебно решение се явява преюдициален факт. Нормата на чл. 36(3) е стълкновителна. Съществува виждане, според което инцидентно признаване на чуждестранно съдебно решение може да се осъществи и пред административен орган, ако обусловеното производство се води пред такъв съобразно националните процесуални норми. Друг основен въпрос, възникващ във връзка с инцидентното признаване пред национален съд, е дали обусловеното производство трябва да се развива между същите страни, които са обвързани от съдебното решение. Имайки предвид силата на пресъдено нещо, която обвързва страните, участвали в процеса и само по изключение трети лица, по-приемливият отговор би бил, че производството следва да е между същите лица.

а/ Инцидентно признаване по реда на ГПК.

Възможността за инцидентно признаване на чуждестранно съдебно решение в въведена в чл. 622, ал. 4 ГПК. Тази норма преповтаря

записаното в чл. 36(3), като учредява компетентност за разглеждане на въпроса за инцидентно признаване на чуждестранно съдебно решение на съда, разглеждащ дело, чийто изход зависи от решаването на този въпрос.

2.4. Частично признаване.

За да е възможно частично признаване, на първо място е необходимо решението да е делимо, т.е. да е постановено по поне два отделни иска, предявени в условия на кумулативност. При такива условия следва да се приеме *per argumentum a fortiori*, че частичното признаване е възможно, стига страните да имат интерес от него.

2.5. Отказ от изпълнение на чуждестранно съдебно решение – чл. 46 и сл.

Имайки предвид запазването на предпоставките за отказ от признаване/изпълнение, въведени в чл. 45 и преповтарящи идентични разпоредби от Регламент 44/2001 и Брюкселската конвенция, трудно можем да заключим, че процедурата по екзекватура е напълно отпаднала и неприложима. Вместо това тя е уредена като факултативна опция за защита на заинтересована страна.

След отпадането на процедурата по екзекватура преди изпълнението на чуждестранното решение и нивото на хармонизация в тази материя намалява. В сегашния вариант на уредбата голяма част от процедурните въпроси, решени преди автономно, са оставени на националните законодателства на държавите членки чрез отпращаща норма с привръзка *lex loci* - чл. 47(2).

Глава IV

Специализирани актове на ЕС за признаване и изпълнение на чуждестранни съдебни решения.

С цел да се постигне процесуална бързина и финансова икономия, в рамките на Европейското пространство за свобода, сигурност и правосъдие действат редица актове на процесуалния дял на МЧП, уреждащи автономни процедури за определени особени случаи. Общото между тях е, че приложното поле на всички до известна степен се припокрива с основния източник на МЧП в ЕС относно международната компетентност, признаването и изпълнението на чуждестранни съдебни решения, като някои са алтернативни на него, а други допълват приложното му поле.

В тази глава са разгледани подробно следните нормативни актове: Регламент 1896/2006 на Европейския парламент и на Съвета от 12 декември 2006 г. за създаване на процедура за европейска заповед за плащане, Регламент 861/2007 на Европейския парламент и на Съвета от 11 юли 2007 година за създаване на европейска процедура за искове с малък материален интерес, Регламент 805/2004 на Европейския парламент и на Съвета от 21 април 2004 година за въвеждане на европейско изпълнително основание при безспорни вземания.

Авторът е разгледал обстойно тяхната цел, приложно поле, в това число в тесен смисъл и други, като подлага правните норми на сравнителен и систематичен анализ, излагайки също така становището си по всеки един от въпросите, съпътстващи полемиката на теоретичните спорове и неясноти.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ.

Едно от най-съществените проявления на публичната власт е охраната на правния ред, осъществена чрез издаване на задължителни за правните субекти актове, сред които са и съдебните решения.

Съдебното решение е държавен правораздавателен акт, посредством който съдът реализира делегираната му правораздавателната власт да

решава правен спор. Централната му функция е да дава защита-санкция на правата и законните интереси на лицата. По своя произход и по правната си природа съдебните решения са с ограничено териториално действие. Уредена е възможност съдебните решения да разпрострат ефекта си и извън територията на държавата, в която са постановено. За реализирането на тази цел е необходимо да се предприемат специални стъпки с процесуален характер на формално основание.

Настоящият труд анализира обстойно проблематиката, която възниква при наличие на международен елемент или когато страната има интерес да разпростре ефектите от едно национално съдебно решение и извън рамките, където въпросната държава упражнява *imperium*. По отношение на СПН и конститутивното действие това става чрез признаване на съдебното решение. Изпълнителната сила и нейното разпространение се осъществяват посредством допускане на изпълнение на съдебното решение (производство по екзекватура).

Признаване на чуждестранно съдебно решение е разпространение на неговия ефект в държава членка, различна от тази по произход. Това води до зачитане на правните последици на решението, такива, каквито са в държавата по произход и по-специално силата на пресъдено нещо и конститутивното му действие. Целената и гарантирана от европейския законодател възможност за заинтересованите лица да защитават правата си и законните си интереси бързо и ефективно във всички държави членки се предоставя чрез възможността за автоматично признаване на чуждестранно съдебно решение – т.е. без провеждане на нарочно междинно производство.

Регламент 1215/2012 установява общото правило за автоматично признаване на съдебните решения, постановени в други държави членки. При изпълнение на минимални, изрично посочени, формални изисквания, съдебният акт ще бъде признат в държавата членка, където се иска

признаването. Основата, върху която е изградена идеята за признаването на чуждестранно решение, е принципът на автоматично признаване или признаване *ipso iure*. Признаването на чуждото съдебно решение се реализира посредством оборимата презумпция за липса на основанията за отказ от признаване, установени в чл. 45 от Регламент 1215/2012.

Именно поради наличие на възможността за оборване на презумпцията за липса на основанията за отказ от признаване ние достигаме до извода, че не е напълно изключен контролът на признаващата юрисдикция върху решения, постановени в други държави членки. Оборването на презумпцията зависи от активното процесуално поведение на заинтересованите страни. Възможността за оспорване на презумпцията на предположението за липса на основания за отказ представлява факултативна процедура, развиваща се между страните. Заинтересованата страна разполага с възможност да инициира производство, в което да установи, че е налице основание за отказ от признаване на съдебното решение.

Изпълнението на съдебно решение, постановено в държава членка, различна от държавата членка, в която е постановено решението, темпорално се предхожда от признаването му.

С Регламент 1215/2012 г. производство по екзекватура формално отпада. Както бе анализирано в настоящия труд, определени процесуални стъпки относно изпълнителната сила на решенията, постановени в други държави членки, запазват своето действие. Поради тази причина авторът изразява мнение, че Регламент 1215/2012 г. и въведените с него изменения в производството по изпълнение на едно решение, постановени в държава членка, различна от тази по произход, са междинен етап в процеса на пълното премахване на екзекватурата.

Макар да се прокламира отпадането на екзекватурата или въвеждането на т.нар. „автоматично признаване и изпълнение“, това не

означава, че чуждестранните съдебни решения винаги се признават. Както бе разгледано в настоящия труд, автоматичното признаване не е еквивалентно на безусловно признаване. Основанията за отказ от признаване и изпълнение са запазили своето действие и при Регламент 1215/2012 г. Нещо повече, промените в правните норми, насочени към олекотяване на дадена процедура, са изключително значими. Да се олекоти процедура, означава да отпаднат процесуални мерки за проверка и контрол. Когато тези мерки се отнасят до допускане на изпълнение на последиците на едно решение, постановено в една държава членка в друга, се засяга пряко държавният суверенитет, което обуславя и значимостта на промяната. Активно легитимирани да инициират проверката за наличие на основанията за отказ от допускане на изпълнение са заинтересованите лица. Този нов механизъм на признаване и изпълнение, въведен с Регламент 1215/2012 по същество отменя началния момент на нарочните производства по признаване/изпълнение на чуждестранни решения към един по-късен момент, и то само при наличие на съответно процесуално поведение от страна на заинтересованите лица. При започване на процедура по проверка на основанията за отказ от допускане на изпълнение, органът, извършващ проверката, е ограничен от наведените от заинтересованите страни основания.

В този смисъл Регламент 1215/2012 е една крачка към премахването на екзекватурата, но не е окончателното постигане на тази цел. Възможността да бъдат наведени основанията за отказ от допускане на изпълнение всъщност установява юридически гаранции. Тези гаранции целят да защитят свободното движение на съдебни решения, а тези решения са защита-санкция на обществените отношения, те са най-висшия коректив за правилното, законово развитие на тези отношения.

В светлината на изложеното, възможността за започване на производство по проверка на основанията по чл. 45 е необходимост и към

този момент едва ли би могло да се обосноват категорични аргументи в подкрепа на нейното премахване.

Използвани източници.

Използвани са 166 източника, в това число трудове на български и други автори, поместени в български печатни издания; трудове на чуждестранни автори; статии и студии; доклади; нормативни актове и съдебна практика.